

неконтрольована сексуальна активність, поширеність тротіонопаління, вживання алкоголю, наркоманія. Дві останні причини є найбільш важливими у виникненні синдрому набутого імунodefіциту (СНІДу).

Вірус імунodefіциту людини, який є збудником СНІДу, уражає переважно молоду частину населення: щороку кількість ВІЛ-інфікованих дітей і підлітків збільшується. Така ситуація є загрозливою не тільки для економічного благополуччя нашої країни. Вона, підриваючи моральні підвалини суспільства, загрожує генофонду нації і становить небезпеку самому її існуванню.

Давно відомо, що одним із показників соціальної перспективності суспільства є його ставлення до дітей. Останніми роками в Україні спостерігався вражаючий за своїми масштабами наступ на майбутнє країни – наступ на підростаюче покоління. З'явився новий суспільний прошарок – безпритульні діти, діти-жебраки, діти-злочинці і наркомани. До цієї категорії потрапляють переважно діти із соціально маргінальних або неповних сімей, діти-сироти. Тільки 40% дітей цієї категорії можуть бути зараховані до здорових; ураженість різноманітними хворобами у них не менш як у 1,5 рази перевищує аналогічні показники учнів загальноосвітніх шкіл. Водночас, беручи до уваги вищенаведені дані щодо захворюваності учнівської молоді, зрозуміло, що стан здоров'я неблагополучних дітей і є катастрофічним. За кілька років, в силу природнього плину часу, дана категорія населення вже у дорослому віці буде потребувати різнопланової кваліфікованої медичної допомоги і соціальної опіки суспільства, що непосильним тягарем ляже на кожного із нас.

Гарне гасло “Діти – наше майбутнє”, не торкнувшись ані душі, ані розуму, нажаль, гаслом тільки й залишилось. Перефразувавши популярний нині заклик “Зупинемо СНІД, поки СНІД не зупинив нас” можна сказати: “Припинімо нехтувати проблемами дітей і молоді, поки діти і молодь не знехтували нами!”

ЛІТЕРАТУРА

1. Буцак Г.А. Здоров'я як основний чинник успішної адаптації дитини до навчання //Здоровий спосіб життя: Зб. матеріалів III-ї міжрегіональної наук.-практич. конференції.- Львів, 2004.- С.14-16.
2. Калиніченко В.І. До питання підвищення відповідальності молоді за своє власне здоров'я та здоров'я своїх нащадків //Здоровий спосіб життя: Зб. матеріалів II-ї міжрегіональної наук.-практич. конференції.- Львів, 2002.- С.33-34.
3. Корнієнко І.О. Соціальні аспекти здоров'я молоді //Здоровий спосіб життя: Зб. матеріалів III-ї міжрегіональної наук.-практич. конференції.- Львів, 2004.- С.42-45.
4. Рудик С.П. Формування у підлітків свідомого ставлення до свого здоров'я //Здоровий спосіб життя: Зб. матеріалів II-ї міжрегіональної наук.-практич. конференції.- Львів, 2002.- С.80-81.
5. Рябуха О.І. До причин підліткової наркоманії //Здоровий спосіб життя: Зб. матеріалів III-ї міжрегіональної наук.-практич. конференції.- Львів, 2004.- С.78-79.
6. Федоренко В.І., Даценко І.І., Денісюк О.Б. Медико-гігієнічні аспекти юнацької наркоманії та алкоголізму в Україні //Здоровий спосіб життя: Зб. матеріалів III-ї міжрегіональної наук.-практич. конференції.- Львів, 2004.- С.91-92.

І.Я. СЕНЮТА, М.С. ЛОБОЙКО

ПРАВА НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ ТА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

У статті проаналізовано зв'язок права на охорону здоров'я і права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та взаємозалежність реалізації даних прав. Висвітлено інтереси охорони здоров'я як підставу обмежування суб'єктивних юридичних прав, у тому числі і права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що закріплюється у національному законодавстві. Зроблено висновок, що право на безпечне для життя і здоров'я довкілля є інтегральною частиною, гарантією права на охорону здоров'я, а стан навколишнього природного середовища є однією з головних передумов життя і здоров'я людини.

В статті проаналізовано зв'язок права на охорону здоров'я і права на безпечну для життя і здоров'я довкілля та взаємозалежність реалізації даних прав. Висвітлено інтереси охорони здоров'я як підставу обмежування суб'єктивних юридичних прав, у тому числі і права на безпечну для життя і здоров'я довкілля, що закріплюється у національному законодавстві. Зроблено висновок, що право на безпечну для життя і здоров'я довкілля є інтегральною частиною, гарантією права на охорону здоров'я, а стан навколишнього природного середовища є однією з головних передумов життя і здоров'я людини.

Connection between the right to health protection and right to safe for life and health environment, interrelation between these rights' realisation has been analysed in the article. Health protection interests as the basis of subjective rights' restriction, including right to safe for life and health environment are mentioned and fixed in national legislation. Conclusions have been made that: right to safe for life and health environment is the integral part, the guarantee of right to health protection. The state of environment is one of the main precondition to human life and health.

Конституція України у розділі II "Права, свободи і обов'язки людини і громадянина" закріпила основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, тобто ті, які визначаються найважливішими і найсуттєвішими відносинами, в основі котрих лежать найбільш істотні блага і цінності, що визнаються як невідчужувані і непорушні (ст. 21 Конституції України) [1]. Серед природних, невід'ємних і непорушних прав людини одними з визначальних є право людини на охорону здоров'я та право людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Охорона здоров'я є важливою сферою забезпечення прав і свобод людини, а також одним з основних факторів національної безпеки країни. Згідно ст.7 Закону України „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення, і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення, поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб визначено як одну з основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві у соціальній та гуманітарній сферах [2]. Здоров'я населення і медико-демографічні процеси (народжуваність, фізичний розвиток, захворюваність, інвалідність, середня тривалість життя, смертність) залежать від соціального і економічного рівня розвитку суспільства, від політики держави, що проводиться з охорони здоров'я та від рівня розвитку охорони здоров'я. Охорона здоров'я є дуже важливою функцією і обов'язком держави. За стан охорони здоров'я держава несе відповідальність перед своїм народом і міжнародним співтовариством. Згідно Концепції розвитку охорони здоров'я населення України [3] державна політика у сфері охорони здоров'я спрямовується на підвищення рівня здоров'я, поліпшення якості життя і збереження генофонду Українського народу. Для реалізації цієї політики передбачено чисельні заходи, серед яких закріплено забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, зниження ризиків для здоров'я людини, що пов'язані з забрудненням та шкідливим впливом факторів довкілля, створення умов для формування та стимулювання здорового способу життя тощо.

Стаття 50 Конституції України створює правові передумови для забезпечення *права кожному на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.*

Під безпечним для життя і здоров'я людей довкілля розуміють такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки і виникнення небезпеки для життєдіяльності населення [4, с. 128]. На думку Н. Лаврової, навколишнє середовище впливає або сприятливо, або негативно на життя і діяльність людей, від його стану залежить здоров'я не лише нинішнього, але і майбутнього покоління. Гідне життя людини можливе лише в умовах сприятливого навколишнього середовища [5, с. 209]. У результаті, весь комплекс заходів з охорони навколишнього середовища зводиться до заходів із забезпечення прав і свобод людини, у тому числі безпосередньо пов'язується з правом на охорону здоров'я. Здоров'я людини нерозривно пов'язане з екосистемою. І її забруднення веде до погіршення стану здоров'я населення, мутації організмів, зростання легеневих, шкірних, онкологічних та інших захворювань. Згідно з українським законодавством шкода, заподіяна здоров'ю людини екологічними правопорушеннями, повинна бути відшкодована у повному обсязі.

У ст. 7 Основ законодавства України про охорону здоров'я [6] з-поміж гарантій права на охорону здоров'я визначено організацію державної системи збирання, обробки і аналізу соціальної, екологічної та спеціальної статистичної інформації. Відповідно до ст. 26 Основ держава забезпечує охорону навколишнього природного середовища як важливої передумови життя і здоров'я людини шляхом охорони живої і неживої природи, захисту людей від негативного екологічного впливу, шляхом досягнення гармонійної взаємодії особи, суспільства та природи, раціонального використання та відтворення природних ресурсів. У Міжгалузевій комплексній програмі „Здоров'я нації” на 2002-2011 роки [7] передбачено, що у нашій державі останніми роками склалась напружена екологічна та санітарно-епідемічна ситуація, що пов'язана із забрудненням довкілля. Серед завдань, що закріплені у Програмі, є оздоровлення довкілля, забезпечення ефективного попередження і здійснення контролю за шкідливими для здоров'я чинниками в об'єктах довкілля.

Гарантіями забезпечення права на охорону здоров'я від несприятливого впливу навколишнього природного середовища законодавець визначає ряд принципів щодо охорони довкілля, а саме: пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів при здійсненні будь-якої діяльності, гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей, запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища тощо (ст. 3 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" [8]).

Варто також відзначити, що інтереси охорони здоров'я є підставою обмежування суб'єктивних юридичних прав, у тому числі і права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що закріплюється у національному законодавстві. Зокрема, Закон України „Про охорону праці” [9] визначає охорону праці як систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини у процесі праці. Державна політика у галузі охорони праці, яка встановлена ст. 4 Закону України базується на численних принципах, серед яких *пріоритет життя і здоров'я працівників* по відношенню до результатів виробничої діяльності підприємства, повної відповідальності власника за створення безпечних і нешкідливих умов праці. Відповідно до ч.6 ст. 24 даного Закону власник, який створив нове підприємство, зобов'язаний одержати від органів державного нагляду за охороною праці дозвіл на початок його роботи. Експертиза проектів, прийняття в експлуатацію виробничих об'єктів та видача дозволу на початок роботи підприємства провадиться Державним комітетом України по нагляду за охороною праці у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів

України. У разі надходження нових небезпечних речовин або наявності такої кількості небезпечних речовин, яка вимагає вжиття додаткових заходів безпеки, власник зобов'язаний завчасно повідомити про це орган державного нагляду за охороною праці, розробити і узгодити заходи щодо захисту здоров'я та життя працівників, населення та охорони навколишнього природного середовища.

Закон України „Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” [10] від 8 лютого 1995 року встановлює пріоритет безпеки людини та навколишнього природного середовища та встановлює численні обмеження, пов'язані з цим. У відповідності до ст. 36 даного Закону особи, у яких визначено захворювання, зазначене у переліку медичних протипоказань щодо допуску до роботи з джерелами іонізуючого випромінювання та до роботи на ядерних установках не допускається. Стаття 60 Закону закріплює цілі фізичного захисту ядерних матеріалів та ядерних установок, серед яких є створення державою умов, які б зводили до мінімуму можливість та наслідки будь-яких навмисних актів щодо ядерної установки або ядерного матеріалу, транспортного засобу, призначеного для переведення ядерного матеріалу, які можуть прямо чи опосередковано створити загрозу для здоров'я або безпеки населення у результаті радіаційного впливу.

Таким чином, як бачимо, прослідковується зв'язок права на охорону здоров'я і права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, взаємозалежність реалізації даних прав, яке обумовлюється тим, що право на безпечне для життя і здоров'я довкілля є інтегральною частиною, гарантією права на охорону здоров'я, а стан навколишнього природного середовища є однією з головних передумов життя і здоров'я людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. – К., 1996.
2. Закону України „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року //Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 39. – Ст.351.
3. Концепція розвитку охорони здоров'я населення України. Затверджено Указом Президента України від 7 грудня 2000 року № 1313/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. - № 49. - Ст. 2116.
4. Коментар до Конституції України. Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ, 1996. – 378 с.
5. Научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации. / Отв. ред. В. В. Лазарев. 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Спарк, 2001 – 670 с.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року //Відомості Верховної Ради України. – 1993.- № 4. - Ст. 19.
7. Міжгалузева комплексна програма "Здоров'я нації" на 2002 – 2011 роки. Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 року // Офіційний вісник України. – 2002. - № 9.
8. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 41. – Ст. 546.
9. Закон України „Про охорону праці” від 14 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 49. – Ст. 668
10. Закон України „Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” від 8 лютого 1995 року // Відомості Верховної Ради України – 1995. - № 12. – Ст. 81.

Г.О. СІЛІНА

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ КОМПОНЕНТИ ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розглянуто деякі теоретичні питання визначення поняття “здоров'я” з позицій феноменологічного та онтологічного підходів, зокрема, психосоціальної компоненти здоров'я дитини молодшого шкільного віку; виявлено структуру психосоціальної компоненти здоров'я в онтологічному підході.

Psychological and pedagogical problems of providing of social health of primary school children are discussed in this article.

У полімістовній проблематиці здоров'я виокремлюються принаймні медичний, соціальний, психологічний й педагогічний аспекти. Якщо медичний та соціальний кути зору вже є цілком традиційними, то проблеми психології та педагогіки здоров'я як відповідних галузевих напрямків знаходяться в стадії інтенсивного розвитку. Традиційно медичний аспект визначає здоров'я в контексті антиподу хвороби, нездоров'я (І.І.Брехман, 1978), соціальний – як неодмінний чинник й показник розвитку суспільства (Л.Г.Матрос, 1992, І.О.Гундаров, В.А. Полеський, 1993), психологічний – як особливий стан внутрішнього світу людини (Водоп'янова Н.Е., 1991, Г.С.Нікіфоров, 2002).

У енциклопедичних джерелах пріоритетним поглядом щодо проблеми охорони здоров'я є медичний. Свідченням цього є логіка зміни настанов щодо охорони здоров'я, що панували на відповідному відрізку історії.